

KÖZLEMÉNYEK

ILEANA CĂZAN

A TÖRÖK-MAGYAR BÉKETÁRGYALÁSOK ÉS AZ 1468. ÉVI FEGYVERSZÜNET KÖZÉP- ÉS DÉLKELET-EURÓPAI POLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

Corvin Mátyás alakja, III. Frigyes német császárné mellett, meghatározó volt Közép- és Délkelet-Európa történetében a XV. század második felében, nagy mértékben befolyásolva a kor nemzetközi kapcsolatait. Mátyás uralmának ereje a magyar állam határain messze túl is hatott és összekapcsolódott a délkelet- és közép-európai politikai erőkkel Itáliáig és a Német Birodalomig, emellett kapcsolatokat ápolt jóval tovább is, Moszkvával, Grúziával, a Krími Kánsággal és Perzsiával.

A nagy király uralkodása olyan pillanatban kezdődött, amikor Magyarországot hatalmas szomszédok fenyegették, amelyek a korona, sőt az egész királyság megszerzésére törekedtek. A Nándorfehérvár ostromát visszaverő Hunyadi János dicsőséges napjai után II. Mohamed szultán újra támadásba lendült a Balkánon, ezúttal több sikerrel. 1458 és 1460 között meghódította Dél-Moreát. 1461-ben elesett Trapezunt és az utolsó bizánci császár tragikus módon fejezte be életét Konstantinápolyban.¹ A következő évben Bosznia és Hercegovina végleg elveszítette függetlenségét, utolsó királyukat megölték, a szultán pedig Horvátország és Szlavónia felé indult.² Ugyanakkor a szemben lévő határnál a Habsburgok is eltervezték politikai cselekvésük irányait: Európa középső területeit a jövőben Ausztriai Ház, az első európai császári dinasztia politikai és gazdasági magjává kívánták tenni. A tervezett politikai rendszerben Magyarország nélkülözhetetlen pillérré vált, ezt aényt III. Frigyes császár is jól tudta, aki egyébként 1464-ig jogtalanul magánál tartotta a magyar koronát,³ s igen rövid időre még a magyar trónra is megválasztották.

Ilyen körülmények között lehetetlen volt, hogy Magyarország harcot folytasson Szent István, vagy Nagy Lajos koronája tartományainak visszahódításáért, hiszen 1462—1464 körül arra kényszerült, hogy fenntartsa a viszonylagos erőegyensúlyt a Török Birodalom felé eső határon. Ezért lemondott Dalmácia visszaszerzéséről — amelyet Velence 1411-ben foglalt el —, így közeledve katonai szövetség kötése céljából régi ellenfeléhez, melyet szintén fenyegetett a törökök terjeszkedése és ennek velejárója, az épei-tengeri, sőt a „nella Terra ferme” birtokok elvesztése. 1463-ban a legfőbb fenyegető veszély közelebb hozta egymáshoz a két hatalmat, egyelőre megszüntetve minden korábbi ellen-

1 G. Brătianu: Marea Neagră. II. k. Bukarest, 1938. 278—279. o.

2 D. Varga: Hungary in Greatness and Decline. Budapest, 1932. 97. o.

3 Igen gazdag a történeti irodalom a Szent István koronájának visszaadásával kapcsolatos, Corvin Mátyás király és III. Frigyes császár közötti konfliktusra vonatkozóan. Csak egyet említünk a legújabb elemzések közül, amely új megvilágításba helyezi a két uralkodó közötti konfliktust, nevezetesen: K. Nehring: Mathias Corvinus, Kaiser Friderich III und das Reich. München, 1975. 85. o. és kk.

ségeskedést. Velence, a pápaságtól támogatva — amely minden eredmény nélkül törökellenes kereszties hadjáratot hirdetett —, hosszú és költséges harcra készült (1463—1479). 1463. szeptember 12-én Péterváradon írták alá azt a szerződést, amelyben Velence kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy a török elleni harcban 14 gályával és jelentős szárazföldi erővel vesz részt.⁴ Magyarország pedig villámháborút indított Bosznia északi részén, megtámadva és meghódítva a török erődök kulcspontját, Jajcát, 30 egyéb erősséggel együtt. Am Mátvás offenzívája egy év múlva megállt és Zvornik ostromáról lemondott. A döntő hadművelet megindításától egyébként a király és a szultán egyformán vonakodott, mindkettőnek az volt a meggyőződése, hogy nincs elegendő erő a birtokában az ellenség végleges megsemmisítéséhez.⁵ A következő évek folyamán azonban a Balkánon a Török Birodalom hátrányára változott a helyzet a Szkander bég által vezetett albánok ellenállása következtében, akik Kruja erősségének negyedik ostromát is visszaverték (1466—1467). A legendás albán hős halála után Velence vállalta át az említett erőd ellenőrzését, más erődítményekével együtt. Ebben a háborúban a törökök szándéka az volt, hogy lehetetlenné tegyék a Velencei Köztársaság uralmát az Égei-tengeren, s e cél érdekében minden rendelkezésükre álló erőt összpontosítottak. Ezen kívül az 1467-es év a kisázsiai Karamania emírével folytatott ellenségeskedések kezdetének éve is; ez a konfliktus később majd kiszélesedik egy új politikai erőnek, Uzun Haszán türkmén emírnek, Transoxiánia és Perzsia meghódítójának bekapcsolódásával.⁶

Mindezen okból II. Mohamed szultán nem kívánta és nem tudta folytatni a harcot a Dunánál Magyarország ellen. Mátvás király pedig 1467—1468-ban, kihasználva Csehország problémájának II. Pál pápa által történt újraélesztését — a pápa 1466-ban kiátkozta Podjebrád Györgyöt, mint „eretneket, esküszegőt és szentségtöréseket végrehajtót”⁷ —, hozzákezdett egy nagyratörő terv megvalósításához; ennek lényege egy „dunai királyság” létrehozása volt, amely gazdasági szempontból egymást kiegészítő királyságokat és tartományokat foglalt volna egységes gazdasági és politikai rendszerbe: Magyarországot, Csehországot (Sziléziával és Morvaországgal együtt) és később Ausztriát.⁸

Egy ilyen nagyszabású politikai akció nyilvánvalóan nem lett volna megvalósítható, ha Corvin Mátvás nem biztosította volna magát a balkáni fronton. 1468-ban így készítenek új közös politikai érdekek két szemben álló államot az ellenségeskedés felfüggesztésére, hogy a harcot más irányban folytathassák.

A következőkben olyan érveket próbálunk meg bemutatni, amelyek azt támasztják alá, hogy 1468-ban Mátvás és a Török Birodalom fegyverszüneti megállapodást kötött. Mint feltételezésről, néhány helyen futólag említést tesznek erről a „békéről”, azonban az elengedhetetlen tudományos dokumentáció nélkül. Az a meggyőződésünk, hogy létezett egy ilyen titkos megállapodás, egyrészt az egykorú dokumentumok tanúságán, másrészt a történelmi események logikáján alapul. A források beható tanulmányozása alátámasztja azt a feltételezést, hogy létezett egy titkos fegyverszünet, amelyet a Török Birodalom

⁴ Ch. de Coeckelberghe de Dutzele: Histoire de l'Empire d'Autriche depuis les temps les plus reculés. Vienne, 1847—1851. IV. k. 200. o.

⁵ L. Elekes: La politica estera di Re Matia e gli stati italiani nello secondo mota del secolo XV. In: Rapporti Veneto-Ungheresi all'epoca del Rinascimento. Budapest, 1975. 249. o.

⁶ G. Brătianu: i. m. 285. o.

⁷ R. Kralik: Histoire de Vienne depuis l'Empire Romain jusqu'à nos jours. Paris, 1932. 127—129. o.

⁸ Fr. Eckhardt: Histoire de la Hongrie. Paris. 1932. 47. o.

és a Magyar Királyság 1468-ban kötött egymással. A béke, vagy az ellenségeskedés felfüggesztése a déli határnál lehetővé tette volna Magyarország számára, hogy minden erejét Közép-Európa irányába összpontosítsa, ez szükséges feltétel volt a „dunai birodalom” megálmodott tervének megvalósításához, melynek első fázisát a cseh korona megszerzése jelenthette.⁹ Számos jel utal a megkezdett tárgyalásokra és a fegyverszünet megkötésére, de ezeket eddig nem vizsgálták meg figyelmesen.

Az események szemtanúi, Velence és Milánó követei, figyelemmel kísérték a Portával való tárgyalások alakulását és hetente tájékoztattak azokról. 1468 januárjában Gerardus de Collis milánói követ azt írta Velencéről, hogy a török hírvivő látogatása Nagyváradon¹⁰ csak álhír volt, amit azért terjesztettek, hogy a pápát Itáliában a béke aláírására ösztönözzék (1467 óta Velence ismét hadiállapotban volt — 1468 májusáig — Milánóval, Nápollyal és Firenzével).¹¹ Ugyanabban a hónapban a realistább és érzékenyebb Velence világos választ kért Mátyás követeitől arra a kérdésre, hogy a király felbontotta-e a régi szövetségi szerződéseket más, újakért (ide értve az Aragóniai Ferdinánddal, Nápoly királyával kötöttet is).¹² Ugyanakkor az itáliai harcok miatt Velence hajlandóságot mutatott arra, hogy békét kössön a törökökkel Corvin Mátyás király közvetítésével.

1468 februárjában ugyanez a Gerardus de Collis két részletes jelentést küldött Milánóba.¹³ Galeazo Maria Sforza herceget közvetlenül érintette a velencei katonai helyzet, mert az — mint az imént említettük — hadiállapotban állt Milánóval, Nápollyal és Firenzével: egy, a törökökkel való békekötés jelentős velencei égei-tengeri és albániai haderőt tett volna szabaddá. A két jelentés részletesen bemutatja a Balkánon és a Dunánál kialakult politikai helyzetet. Gerardus de Collis úgy vélte, hogy belső nehézségek, az erdélyi szász városok és a székelek lázadása miatt Mátyás király nem tudta tovább folytatni a harcot a törökök ellen, a béke a „levegőben lóg”. Állítólag már egy török követ is megjelent volna Szendrő erődjének parancsnoka részéről — ez a Nárdorfehérvár közelében lévő stratégiai pont török uralom alatt állt —, hogy fegyverszünetet kössön („et quello Ambassatore del Capitano del Smedreo chera venuto per far treuga solum con quelli de Belgrado”)¹⁴ s még az általános béke megkötésére is kísérletet tett. A milánói kiküldött azonban úgy ítélte meg, hogy a török próbálkozások egyelőre nem járnak sikerrel. Gerardus de Collis továbbra is pontos információkat közvetített a moreai és az albániai katonai és politikai helyzetről, ahol Szkander bég halála után a velenceiek néhány fontos stratégiai pontot szereztek (Kruja, Szkutari). Uzun Haszán, „ynimico del Turcho” Trapezuntnál való beavatkozását is említi: ezt a várost mint az utolsó bizánci császár örököse követelte (Despinát vette feleségül, Kalo Ioannesnek, Komnénosz Dávid fivérének és elődjének leányát).¹⁵

Egyre több a béketárgyalásokra vonatkozó hír, és az ügyben egyre több az érdekelt fél: mindez azt mutatja, hogy nem egyszerű szóbeszédéről van szó,

⁹ I. Barta—I. Berend—P. Hanák: *Histoire de la Hongrie, des origines à nos jours*. Budapest, 1974. 128—129. o.

¹⁰ *Monumenta Hungariae Historica* (a továbbiakban: *Mon. Hun. Hist.*) Acta extera, IV. k. 90—91. o.

¹¹ *Histoire universelle*, II. k., De l’Islam à la Réforme. (Coord.: R. Grousset et Bm. Léonard) Paris, 1964. 574—575. o.

¹² *Mon. Hun. Hist.*, Acta extera, IV. k., 89. o.

¹³ Uo. 93—94., 95—96. o.

¹⁴ Uo. 93. o.

¹⁵ Uo. 95. o.

hanem valóban történtek megbeszélések és ezek nem csak az itáliai államok képviselőit, de Lengyelország királyát is foglalkoztatták. Az 1468 márciusában IV. Kázmér által Moldvában elrendelt vizsgálatokról készült beszámolóiban¹⁶ — a vizsgálatra azért került sor, hogy feltárják az igazságot Mátyás 1467 decemberi hadjáratának eredményére vonatkozóan¹⁷ — egy olyan hírt találunk, amely megegyezik a korábbi információkkal. A lengyel hírvivő megerősítette a Nagy István által küldött részletes levél tartalmát, de Lengyelország számára nyugtalanító híreket is közölt; nevezetesen azt, hogy Mátyás új támadásától tartanak Moldvában, és hadjáratától félnek Halics területén is („huius namque timoris in foribus sunt indicia, rex etenim Hungariae...pretendit sibi ex hoc ignominiam fuisse per Stephanum wovevodam irrogaram, ad quam ulciscendum intencionemque suam, quam preconceparat prosequendam, fertur sine dubio comminari)¹⁸ Ezért — erősítette meg a lengyel hírnök — békét kötött a szultánnal, ez utóbbi követei útján. (...sed eciam Russie consequenter de periculo formidandum foret...quia idem rex Hungariae cum imperatore Theurcorum per medium sui locumtenentis, qui hactenus in Hungariae soleniter advenisse famatur, amicitiam, affinitatem et pacem perpetuam fertur de certo practicare).¹⁹ Ehhez jönnek még a mendemondák a békefeltételekről, amelyek a lengyel informátor számára hihetetlennek tűnnek. A szóbeszéd szerint a szultán feleségül ajánlotta volna Mátyás számára egyik leányát, ugyanakkor a király hozományul megkapta volna az összes, valaha Magyarországhoz tartozott, de a törökök által később elfoglalt területet, ezen felül Bulgáriát és „felső” Moldvát (ezzel a névvel a Havasalföldet jelölték), felmentve azt a Portának való adófizetési kötelezettség alól.²⁰ A lengyel hírnök amiatti félelme, hogy Magyarország egy ilyen szövetséggel és egy ilyen területi bázissal Lengyelország számára félelmetes ellenségévé válik, teljesen jogos volt.

Ami eleinte csak szóbeszéd volt, az itáliaiak elbeszéléseiben bizonyossággá lett. Március 14-én, 16-án, 26-án és 27-én az a Gerardus de Collis, aki januárban még gyanakvónak tűnt, egyre biztosabbá vált a hírek valóságát illetően. Március 14-én kijelentette, hogy egy titkos béke, amelyet már megkötöttek, nem maradhatott volna ilyen sokáig titokban („alcuni altri tengano fermo, che la pace de esso Turcho sia facta...questo non me pare gia verisimile, perche non si poria celare tanto tempo”),²¹ de két hete Mátyás egy követe (Leonardo Cocho) a Portához küldetett a célból, hogy a béke érdekében közvetítsen mind Magyarország mind Velence számára. Március 16-án azt a hírt közölte Milánóval, hogy egy török küldött két napig Mátyásnál tartózkodott.²² Március 26-án a hírek még egyértelműbbek. Mátyást Firenze és a Szent Liga szövetségesének tekinti, aki már konfliktusban állt Velencével — ez a hír emlékeztet a Signoria 1468 januári levelére, amelyben felvilágosítást kért a szövetségek állását illetően. Ezúttal

16 S. Papacostea: Un épisode de la rivalité polono-hongroise au XVe siècle: la campagne de Mathias Corvin en Moldavie 1467, à la lumière d'une source inédite. In: *Revue Roumaine d'histoire*, 1969/6. A törökökkel való tárgyalások szövegét lásd a függelékben, a Métrique de la Couronne nyomán.

17 S. Timon: Epitome chronologica rerum Hungaricarum a nativitate divi Stephani primi regis apostolici. Claudiopolis, 1764. 150. o. Az információt szintén közli: Chronica Hungarorum finita Budae Anno Domini MCCCCLXXXIII (fac simile), Budapest, 1973., a De coronatione regis Mathiae c. fejezet és A. Bonfini: Rerum Ungaricarum. Decades quator cum dimidia. Bp., 1941.

18 S. Papacostea: i. m. 8. o. (részlet).

19 Uo. 11. o.

20 Uo. 12. o.

21 Mon. Hun. Hist. Acta extera, IV. k., 74–75. o.

22 Uo. 76. o.

a törökökkel való béke már nem csupán szóbeszéd, hanem valós lehetőség („Item ano pur suspecto, chel prefato Re de Ungaria sia secretamente acordato con le Turche et facto treuga con esso...”),²³ ha még nem is bizonyosság. Március 27-én Gerardus de Collis még reménykedett abban, hogy pontatlan információk birtokába jutott, amelyeket talán maguk a törökök terjesztettek a békekötésről. A március 27-ei jelentés terjedelmes. Eszerint a török követ megérkezett volna Nagyváradra „400 lóval” s megpróbál megállapodni a békefeltételekről mind Magyarországgal, mind Velencével, de Mátyás király állítólag azt válaszolta volna neki, nincs felhatalmazása, hogy a Velencei Köztársaság nevében tárgyaljon. Magyarország királya ugyanakkor bizakodónak tűnt a közös meghatalmazott, a Konstantinápolyban tartózkodó Leonardo Boldu által kezdeti tárgyalásokat illetően.²⁴ Megemlítette Gerardus de Collis ezen kívül, hogy olyan információk vannak a birtokában, amelyek „olyan valakitől származnak, aki frissen érkezett Magyarországról” és aki Nagyváradon tartózkodva látta „a királyt és a szultán követét”, akik megbeszéléseket kezdtek volna területek cseréjéről: Jajcát, amelyet Mátyás 1464-ben vett be, Szendrőért. Ez a csere Collis szerint lehetetlenség volt, nem azért, mert a törökök nem szerették volna megszerezni Jajcát, hanem mert Szendrő erődje túlzottan jól meg volt erősítve és túl közel esett Nándorfehérvárhoz („Smedreo passo fortissimo sopra lo Danubio, ma non he verisimile, perche la Smedreo he terra fortissima et ha borgi, che fano piu de tremilia fuchi poy he uno stecho ne l'ochio a Belgrado”).²⁵ Ugyanez a Velencéből küldött levél tartalmazta azt is, hogy három velencei küldött azt a nyugtalanító hírt hozta, miszerint a törököknek az az „ördögi szándéka” lenne, hogy „elválasszák egymástól Magyarország királyát és a Signoriát”, hogy könnyebben valósíthassák meg terveiket. Ez a hír egybevág azzal a rövid részlettel, amelyben maga Bonfini is foglalkozik a török által hol Velencével, hol Magyarországgal a havasalföldi fejedelem (valószínűleg Szép Radu) közvetítésével kezdett tárgyalásokkal. Világos, hogy az ázsiai front miatt a szultán megpróbált a *naponta érkező követek útján* — ahogyan Bonfini mondta — („internuncii quoque quotidie mitterbantur”) békét, vagy fegyverszüneti megállapodást kötni, akár Velencével, akár Mátyással („in Achaia interim Turcus agens ut initum Venetorum cum Mathia fedus rescinderet, nunc Venetos, nunc Panonem cum indutis, tum pace sollicitavit, quin Mathiam per maioris Valachie regulum, quem vaivodam apellant, sepe temptavit, *optimas pacis condiciones obtulit*”).²⁶ Ezúttal a törökök által ajánlott igen előnyös békefeltételekről szóló hír megerősítést nyer. Bonfini, aki nem ismeri el nyíltan a Mátyással kötött megegyezést, úgy véli ebben a részben, hogy a megbeszéléseket valójában csak egyfajta hadicselnek kell felfognunk, ami a szövetségesek legalább egyikének semlegesítésére szolgált, mivel egy két fronton, több ellenséggel szemben folytatott háború eleve kudarcra volt ítélve. Egyébként azon állítása, hogy ha a törökök egyetlen irányba összpontosították volna erőiket, vagyis Ázsia felé, akkor akciójuk eredményesebb lett volna, tökéletesen igaz („vires quasque maximas sola discordia enervari.”)²⁷

A török-magyar tárgyalások tényét megerősíti az az 1468. április 10-én kelt levél, amelyben a római magyar követet tájékoztatják a törökökkel való békekötés

23 Uo. 77. o.

24 Uo. 79. o.

25 Uo. 80. o.

26 A. *Bonfini*: Rerum Ungaricarum. I. m. IV. k., 1. rész., 19. o.

27 Uo.

lehetőségéről, mert a császár és Lengyelország királya semmiféle segítséget nem nyújtott a cseh eretnekség elleni harcban.²⁸

1468 májusában a Signoria utasításokat küldött Francesco Diedo-nak, a Mátyás mellett tartózkodó követnek, információkat kérve tőle a törökökkel kezdett tárgyalások eredményéről, a Magyarország királya által folytatottokról éppúgy, mint a Velence részéről Leonardo Boldu, Scutari (Albánia) városának kapitánya által kezdettekről. Május 12-én ugyanezt a Francesco Diedo-t bízták meg azzal, hogy tájékoztassa Velencét egy esetleges török-magyar „béke”, vagy fegyverszünet feltételeiről, ezen kívül felhatalmazást kapott arra, hogy békét is kössön Velence nevében.²⁹

1468 júliusától kezdve a Magyarország és a Porta közötti titkos béke már bizonyosságnak tűnt Velencében. Bár a feltételek nem voltak ismertek, a következők nyilvánvalóak voltak. Június 24-én Galeazzo Sforzát arról tájékoztatták, hogy Mátyás meggyőzte a pápát, (már nem készült a törökellenes háborúra), hogy hagyja jóvá a csehországi háborút,³⁰ igazolja azt, mint eretnekek elleni harcot. 1468. július 2-án az első Csehországban felégetett város híre Velencébe érkezett.³¹

Augusztus 10-én nyugtalanító hír érkezett Milánóba. Magyarország királya, aki hadban állt Csehországgal, titokban fegyverszünetet kötött a törökkel („che secretamenta habia treuga con lo Turcho”), nem a pápa tudta nélkül, s így — ugyanazon Gerardus de Collis szerint — a török elleni fronton a helyzet reménytelenné vált.³²

Szeptemberben azt a tényt, hogy a törökök támadásai a Dunánál kímélték Magyarországot, úgy értékelték, mint a béke, vagy fegyverszünet megkötésének jelét („alo paese del Re de Ungaria dicti turchi non fano oltrajo alcuno, il perche se judicha habij treuga con esso turcho”).³³ Látjuk, hogy a „treuga” és a „pax, pace” szavakat egyaránt használják.

Bár — mint a fentiekben bemutattuk — 1468-ban bőségesen vannak a török-magyar tárgyalásokkal és megegyezésekkel kapcsolatos hírek, eddig csak Bonfini határozott kijelentését vettük figyelembe, amely minden tárgyalási kísérlet visszautasításáról szól. Ha ezeket vizsgálatnak vetjük alá, arra a következtetésre jutunk, hogy sor került tárgyalásokra a törökökkel, Velencével közösen és külön is. Eredményül egy titkos szerződés született, amelyet — minden adat szerint — 1468 májusában — júniusában kötöttek, ez egyfajta különbéke volt Magyarország és a Török Birodalom között. A lengyel források által nyújtott adatokból, Bonfini és Gerardus de Collis munkáiból kitűnik, hogy a törökök hajlottak arra, hogy helyi engedményeket tegyenek annak érdekében, hogy biztosítsák a békét a Dunánál és hogy teljes egészében megtartsák a megszerzett pozíciókat. A törökök felkínálták mindezeket az engedményeket, hogy megszilárdítsák helyzetüket a Balkánon és hogy összpontosítsák erőiket arra a hosszú offen-

28 Epistolae Mathiae Corvini Regis Hungariae ad Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, Aliosque illustres viros. Claudiopolis, 1765. II. k., 20–2. o.

29 Mon. Hun. Hist. Acta extera, IV. k., 83. o.

30 Uo. 84. o.

31 Uo. 85. o. A „cseh háborúkról” l. még K. Nehring: i. m.; W. Fraknoi, Mathias Corvinus, König von Ungarn, Freiburg, 1891. 129–136. o.

32 Mon. Hun. Hist. Acta extera, IV. k., 86. o.

33 Uo. 87. o.

zívára, amelyet ekkor indítottak Kisázsiában³⁴ (összecsapás Karamániáért és Uzun Haszán akciója).

Mátyás, aki elhatározta, hogy ezúttal Csehországban kezd egy újabb háborút, mind gazdasági, mind politikai okokból szívesen fogadta a törökök békeajánlatait. Hogy az európai diplomáciai szabályok szerint békét nem kötöttek, azt egyrészt a keresztényekkel való bármifajta tárgyalásokkal kapcsolatos török felfogással, másrészt a titkos szerződés Velencére nézve hátrányos voltával magyarázhatjuk. Mindamellett létrejött egy fegyverszünet, amelyet követek útján kötöttek, s amely tartalmazta azt a kölcsönös kötelezettséget, hogy valószínűleg öt éves időtartamra fenntartják a békét a határon. Ennek a megegyezésnek a tartalmát annak a részletnek a segítségével rekonstruáljuk, amelyet Bonfini illesztett bele abba a beszédbe, amelyet Mátyás az új háború megindoklása céljából tartott.³⁵ Nem az érvelésnek az itáliai polgári humanizmusra jellemző módját emeljük ki, sem azt, amilyen módon az államérdek problémáját tárgyalja, amely felette áll a közerkölcsnek és még a keresztény erkölcsnek is. A tisztán ideológiai szemponton felül, amely azt célozta, hogy igazolja egy európai háború elindítását és a török elleni harc mellőzését, feltűnnek az általunk tárgyalt fegyverszünet feltételei is. A háborút Csehországban azonnali szükségszerűségnek tekintti, mivel a huszita eretneknek — a szöveg szerint — a törököknél is rosszabbak, hiszen megrontják az igazi hívők lelkét („hoc bellum necessitate magis, quam voluntate suscipere cogamur, cum Turcico perniciosus esse videatur. Turci preter obsequium et tributa nil aliud expossunt . . . Corporum non animorum imperium querunt; Bohemica eresis . . . ut contrariis semper fluctuat opinionibus”).³⁶ Ezért lehet a törökökkel tárgyalni, és Bonfini elmondja, milyen jó fogadtatásban részesültek a török békefeltételeket hozó követek. Hogy az utókor szemében ne kisebbítse annak a képét, aki a kereszténység védelmezőjének tüntette fel magát, Bonfini nem jelenti ki nyíltan, hogy Mátyás hajlandó volt tárgyalásokba bocsátkozni, de világosan állítja, hogy a megbeszélésen jelen volt Vlad Tepes is, akit kifejezetten azért vittek oda, hogy ráijesszenek a törökökre és tiszteletet keltsenek bennük. A király, mondja ugyanez a szöveg, elődei hagyományának megfelelően, nem volt hajlandó békét kötni a törökökkel, hiszen ez királyi méltóságának hanyatlásával járt volna, *de elfogadott egy de facto fegyverszünetet*, amelyet szóban tárgyaltak meg — mondja Bonfini — és amely valószínűleg titkosan került megerősítésre a következő feltételek között: a felek fenntartják a békét a határon („si secum illi bene vixerunt”) és felfüggesztenek mindenfajta fosztogatást és erőszakos cselekedetet („si iniuriis abstinerunt, vim et rapinas inhibuerunt”).³⁷ A megegyezés addig tartott, mint ahogyan erre Mátyás is számított, ameddig az a Portának hasznos volt. Miután az ázsiai fronton sikerült felülkerekedniük,³⁸ 1473-ban a törökök új erőkkel tértek vissza Európába. De addig Mátyás is tökéletesen kihasználta a felkínált haladékot, egész életére megszerezve a Csehország ki-

³⁴ L. Tardy: Il ruolo di Venezia nei rapporti persiani e georgiani dell'Ungheria in *Rapporti Veneto-Ungheresi*. Budapest, 1975. 248. o. és kk.

³⁵ A. Bonfini: i. m. 21. o.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. 25. o.

³⁸ G. Brătianu: i. m. 286. o.

rálya tiszteletbeli címet, valamint Szilézia és Morvaország tényleges uralmát, a királyi kincstár számára olyannyira szükséges ezüsttartalékokkal.³⁹

Az állíthatjuk tehát, hogy a „cseh háborúk” nem pusztán költséges és hiábavaló kalandok voltak — mint ahogyan azt egyes történészek állították,⁴⁰ — amelyek Mátyásnak abból az ambíciójából fakadtak, hogy megszerezze a német császári koronát,⁴¹ hanem inkább egy világos szellemű ember döntései a politikai és gazdasági helyzet megoldásával kapcsolatban, amely Magyarországot elszigetelődéssel fenyegette. Egy olyan államszervezet, amely Európának éppen a közepén helyezkedik el, s amelynek a fővárosa Bécs (1485 után megvalósított terv), félelmetes politikai erővé vált a Habsburgok, törökök vagy a Jagellók versengésében.⁴² Magyarországnak gazdasági szempontból is feltétlenül új megoldásokat kellett keresnie ahhoz, hogy orvosolja súlyos pénzügyi válságát. Mátyásnak sikerült mesterségesen fékeznie ezt a válságot, felkínálva Magyarországot kereskedőinek és kézműveseinek a Német Császárság szabad megközelítését Csehországon keresztül, kötelezve Bécsset és Boroszlót az „árumegállító jogokról” („Stapelrecht”) való lemondásra, ami gátolta a magyar kereskedelmet.⁴³ Ennek az új piacnak a megnyílása annál is inkább szükséges volt, mert a dalmát tengerpart és a Duna deltája végleg elveszett (az 1467-es, Nagy István-nal, Moldva fejedelmével támadt konfliktusnak valószínűleg Chilia visszaszerzése is az indítéka volt, de kudarccal végződött).

Ami a Török Birodalmat illeti, a Magyarországgal kötött 1468-as fegyverszünet nyújtotta haladék lehetővé tette számára, hogy hosszú támadást indítson az Égei-tengeren, amelynek eredményeképpen a hegemonia Velencéről a Török Birodalomra száll át; megszerezték Euboia szigetét is, a legfontosabb és a legnagyobb égei-tengeri velencei gyarmattal, Negropontéval (1470).

Oly sok ellentmondásos esemény forgatagában a román államok, abban az állandó küzdelemben, amelyet azért folytattak, hogy a török veszélyt saját határaiktól elhárítsák, hol ellenségesek Corvin Mátyás királlyal szemben, hol a szövetségesei, attól függően, hogy pillanatnyi érdekeik egybeesnek-e a szomszéd királyságéival, vagy sem. Nagy István 1467-ben visszaverte a magyar támadást és 1470-ig ellenséges viszonyt tartott fenn Magyarországgal szemben. A kapcsolatokat csak fokozatosan vették fel újra, először gazdasági-kereskedelmi téren (1471—1473),⁴⁴ majd követváltás útján, s végül törökellenes szövetségi szerződés megkötésére került sor 1475-ben.⁴⁵

39 1474-ben, a Jagelló Ulászlóval kötött béke olyan eredményt hozott, ami teljesen egyedülálló volt a kor politikatörténetében. A két uralkodó kölcsönösen elismerte a másikat megillető Csehország királya címet, a terület tényleges uralmát pedig megosztották egymás között. S. Timon: *Epitome*... i. m. 160—162. o.; *Chr. Parschitus*: *Tabella Hungariae ducum et regum Christianorum in qua eorum ortus et occasus, regnorum accensiones et avulsiones, provinciarum incrementa ac decrementa... brevis penicillo delineatur. Wittenbergae, 1702., 899—1. o.*; *L. Bourgeois*: *La Hongrie. H. n., é. n. 21—22. o.*

40 *L. Leger*: *Histoire de l'Autriche-Hongrie depuis les origines jusqu'à l'année 1878. Paris, 1879. 231., N. Iorga*: *Originea si dezvoltarea statului austriac. Bucarest, 1938. 61. o.*; *Jean de Boldényi*: *La Hongrie ancienne et moderne. Paris, 1851. 110. o.*

41 *W. Fraknói*: i. m. 201. o. és kk.

42 *R. Kralik*: i. m. 132. o. Az egyik legújabb elemzés a Habsburgok és a Jagellók közép-európai érdekeltségeivel kapcsolatban *M. Biskup* műve: *Die Rivalität zwischen Jagiellonen und Habsburgen um die Böhmische und die Ungarische Krone im 15. und Anfang des 16. Jahrhunderts. In: Österreichische Osthefte, Jahr 32., Wien, 1990. Heft 2.*

43 *I. Barta—I. Berend—P. Hanák*: i. m. 128—129. o.

44 „Hurmuzaki” iratok, XV. k., I. Bucarest, 1911. 77—78. o.

45 *Uo. II. k., I., Bucarest, 1891. 8—9.*

Havasalföldön Szép Radu fejedelmet, aki uralkodása kezdetétől (1462) jószomszédi kapcsolatokat próbált fenntartani Magyarországgal, bár trónralépését a törökök támogatták, Mátyás végül cserben hagyta.⁴⁶ Ennek oka talán abban rejlik, hogy a havasalföldi fejedelem kísérletet tett arra, hogy visszaszeresse saját magának Chiliát.⁴⁷ De ehhez a kísérlethez a törököknek is közük lehetett, akiknek az volt az érdekük, hogy a Fekete-tengert és a Duna deltáját „török tengerré” alakítsák. Az 1471—1473-as, kisebb jelentőségű moldva-havasalföldi konfliktus egy, II. Mohamed által indított új, Kaffa, Mangoup és a Krím félsziget elleni támadással összefüggésben történt és a Moldvával szövetséges (1475) Magyarország érdekeit sértve új török-magyar háborúba, nevezetesen az 1475—1476-os hadjáratokba torkollt.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy Corvin Mátyás 1468-ban titkos egyezményt írt alá a törökökkel. E szerződés lehetővé tette a két fél számára, hogy hátukat biztosítsák egy olyan pillanatban, amikor nagyobb politikai érdekek azt igényelték, hogy a katonai erőket más frontokra irányítsák. A következmény Magyarország számára a „cseh háborúk” megindítása volt, a Török Birodalom számára pedig az égei-tengeri hegemonia megszerzése és az ázsiai front ellenőrzése. Abban a pillanatban azonban, amikor a törökök támadást indítottak a Fekete-tengeren és a Duna deltájánál, Magyarország, újra fenyegetve érezvén magát, ismét ellenségeskedést kezd a Török Birodalommal szemben és ezt majdnem egy évtizeden keresztül folytatja (1483-ig).

⁴⁶ I. Bogdan: Documente si regeste privind relatile Tării Românești cu Brasovul si Ungria în secolul XV—XVI. Bucarest, 1902. 74. o.

⁴⁷ N. Iorga: Istoria lui Ștefan cel Mare. Bucarest, 1905. 123—124. o.; I. még S. Papacostea: Inceputurile politicii comerciale a Tării Românești si Moldovei (secolele XIV—XVI). Drum si stat. In: Geneza statului în Evul mediu românesc. Cluj-Napoca, 1988. 176. o.